

Els efectes de la precarietat laboral en la salut mental juvenil

Mireia Bolívar Planas

24 de maig de 2024

Salut Mental, Mercat de Treball i Relacions Laborals: Vells i nous desafiaments en el període postpandèmia

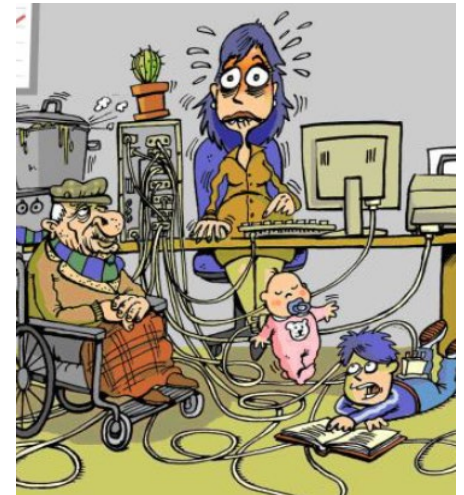
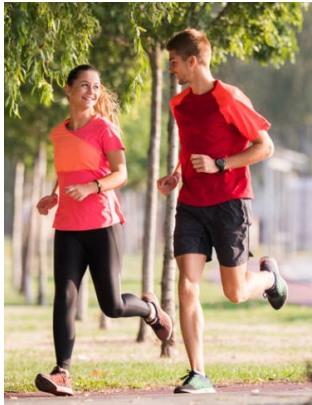
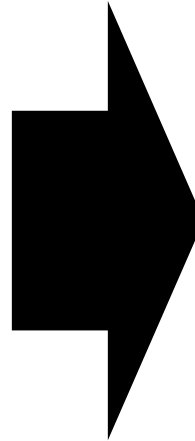

Centre d'Estudis Sociològics
sobre la Vida Quotidiana
i el Treball

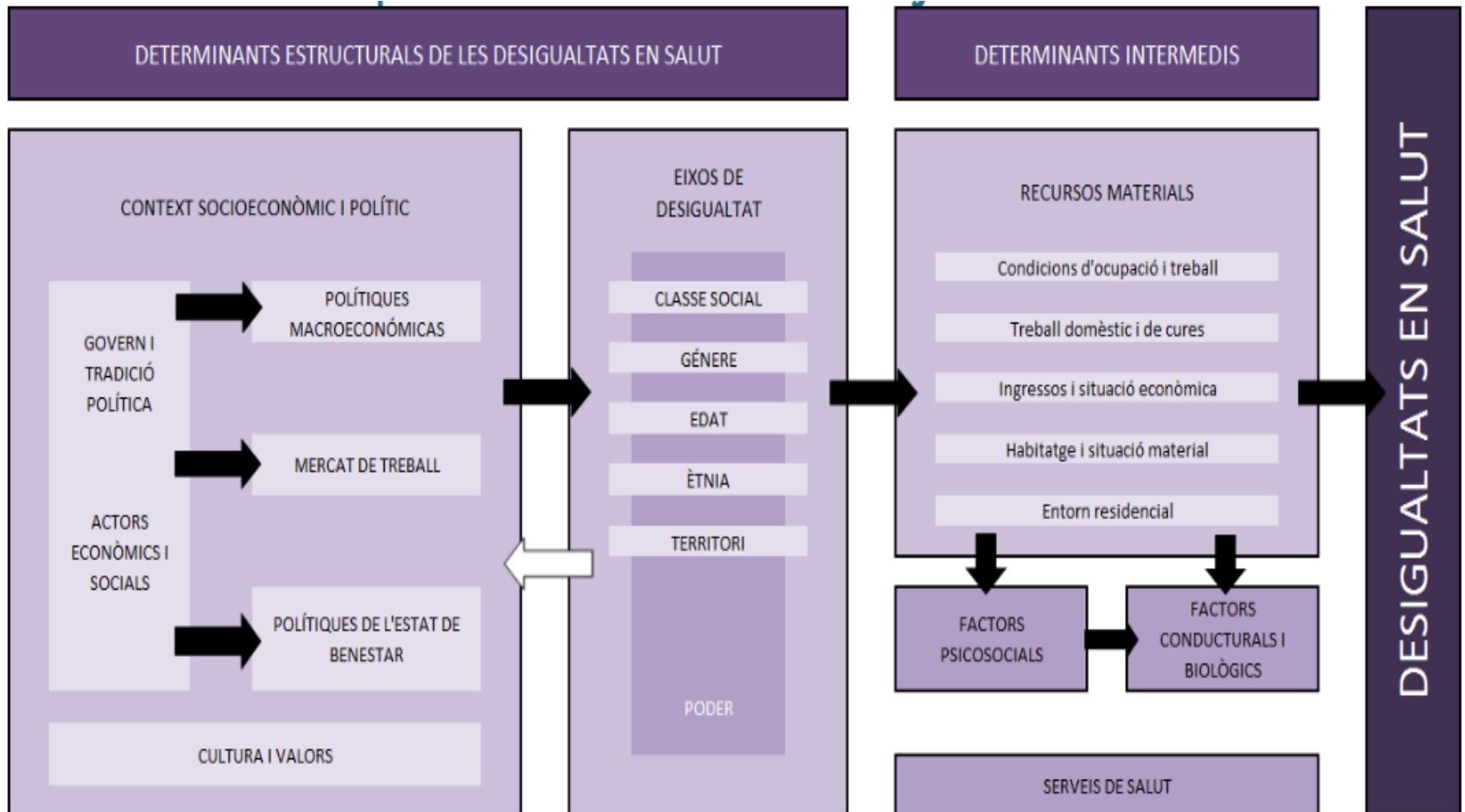
Precarietat... I salut?

Producció social de la salut i DS

Èmfasi en la responsabilitat individual invisibilitza el marc de desigualtat social en el que es produeixen la salut i qualitat de vida

Determinants socials i desigualtats en salut

La precarietat laboral com a determinant social de la salut

- Més enllà riscos condicions de treball, mirada sobre les condicions d'ocupació i trajectòries laborals: focus factors estructurals i socio-polítics dels patrons de salut-malaltia → context institucional macro-polític determinat per institucions i relacions socials

“gran parte del sufrimiento psíquico que padecen tantos individuos no debe considerarse como un fenómeno privado sino como un problema colectivo de primer orden, cuya solución, por tanto, debe ser política” (Informe PRESME)

- Informe PRESME 2023 (Benach et al. 2023): Els treballadors més precaris tenen un **risc 2,5 vegades més alt** de desenvolupar problemes de salut mental.
- Fortes desigualtats socials en la prevalença de la precarietat laboral.

Transformacions neoliberals

Precarització mercat de treball

- Flexibilitat (vs. estabilitat) com a principi rector de la gestió empresarial (i regulació laboral): transferència del risc als treballadors i degradació condicions d'ocupació
- Fragilització trajectòries, trencament linealitat i estandardització transicions
- Context de segmentació: desigualtat, atrapament

Baixa desmercantilització del treball: Estat de Benestar Esp. sub-protector i familista

En el camp de les idees

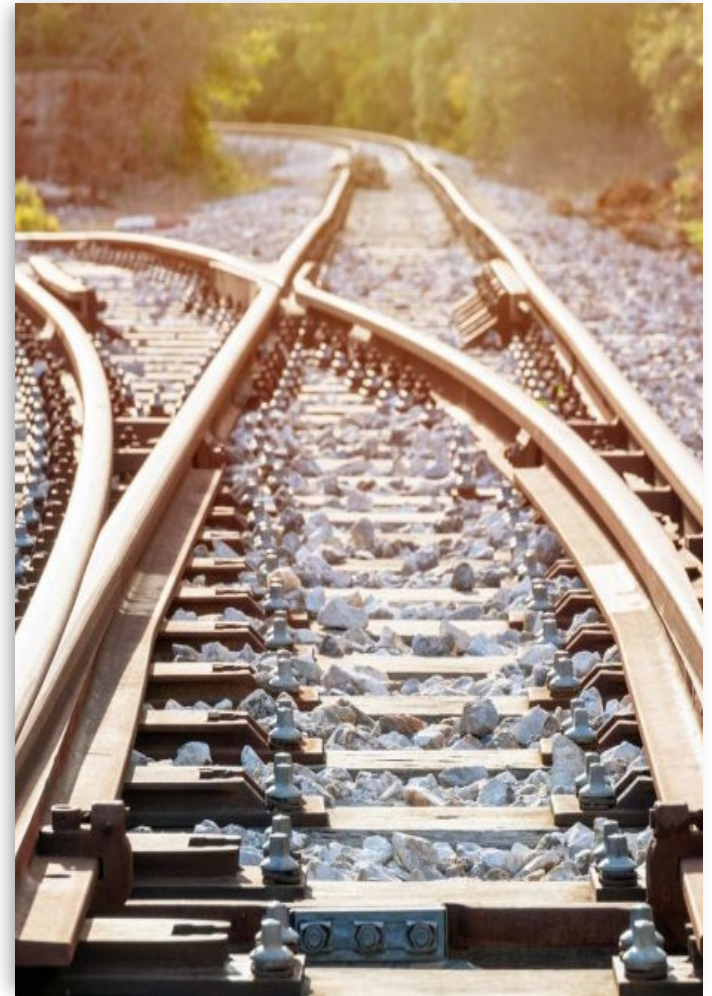
- Capitalització dels subjectes (Han, 2010; Armano & Murgia, 2017): interiorització lògiques de mercat i atribució valor personal segons valor al mercat (“capital humà”)
- Pervivència del mite meritocràtic: responsabilitat individual i interiorització “èxit-fracàs”

Precarietat com a nova forma de dominació: la **flexplotació** (Bourdieu, 1999)

- La inseguretat objectiva crea una subjectivitat generalitzada. Exèrcit de reserva → El treball es converteix en un privilegi fràgil.
- L'estat d'inseguretat obliga els treballadors a competir pel treball i dins del treball, sotmetre's a l'acceptació de l'explotació; Disposicions submises.

Salut mental juvenil

- La salut dels joves a Catalunya sota la lògica de l'alarma: de les practiques de risc (drogues, ITS) a la “crisi” de salut mental juvenil
 - Creixent pressió assistencial, serveis d'atenció salut mental saturats
 - Resposta: intervenció medicalitzada a un conjunt de problemes individuals (Davies, 2022)
- Covid i post-covid: vida adulta generacions joves de crisi en crisi
 - Crisi relat “Si t'esforces una miqueta ja de seguida es resol tot?”; Cronificació sensació interinitat i vulnerabilitat (Padilla i Carmona, 2023)
- Moment sensible pel desenvolupament de la trajectòria vital
 - “els problemes de salut mental del jovent es poden perpetuar en la vida adulta i en les possibilitats de vida digna del futur” (OMS, 2021)

Estudi “Factors socials i econòmics darrere la crisi de salut mental juvenil”

Mireia Bolívar & Eva Padrosa

Enquesta Catalana a la Joventut 2022:

- CATI-CAWI, n=3.665
- Joves 15-34a
- Inclou WHO-5 (benestar emocional)

Objectiu: descriure desigualtats en benestar emocional juvenil i analitzar-ne els determinants socials i econòmics

Factors socials i econòmics darrere la crisi de salut mental juvenil

- Extensió problemes de benestar emocional
- Desigualtat segons eixos estructura social
- Factors:
 - Bloquejos i retards en els processos d'adquisició d'autonomia (emancipació residencial, formació noves unitats familiars, inserció laboral...)
 - Pobresa i dificultats econòmiques
 - Precarietat laboral (salaris baixos, temporalitat/informalitat, ...) i desigual repartiment treball domèstic i de cures
- Diversitat de fonts d'empobriment joves 15-34a
 - Pobresa en les llars d'origen familiar (continuïtat pobresa infantil?)
 - Exclusió socio-laboral (dones migrants amb responsabilitats de cura)
 - Precarietat en les trajectòries laborals

Estudi “Trajectòries laborals precàries i salut en la joventut catalana”

Joan Benach,
Paco Belvis,
Mireia Bolívar,
Mariana Gutiérrez

Enquesta Catalana a la Joventut
2017

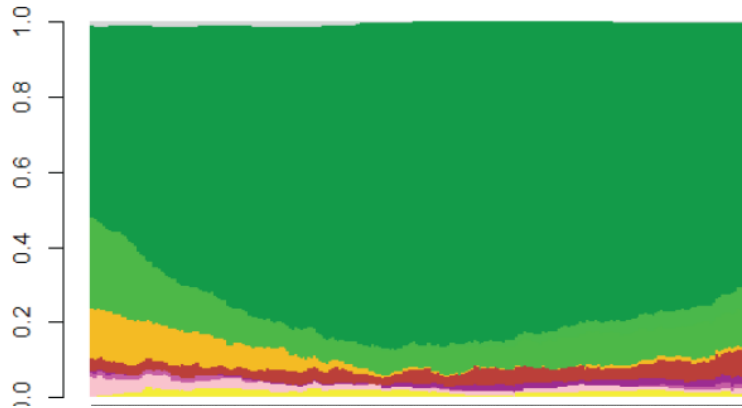
- CATI-CAWI, n=3.423
- Joves 15-34a
- Inclou preguntes retrospectives trajectòria laboral (esdev. laborals)

+ 13 entrevistes biogràfiques

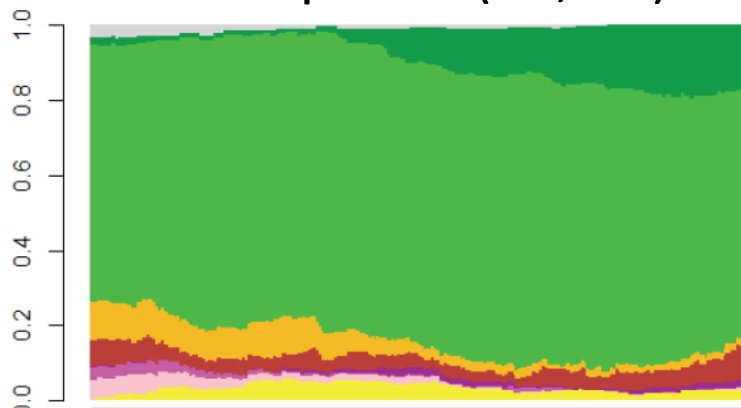
Tipus de trajectòries laborals juvenils

Permanents (38,5%)

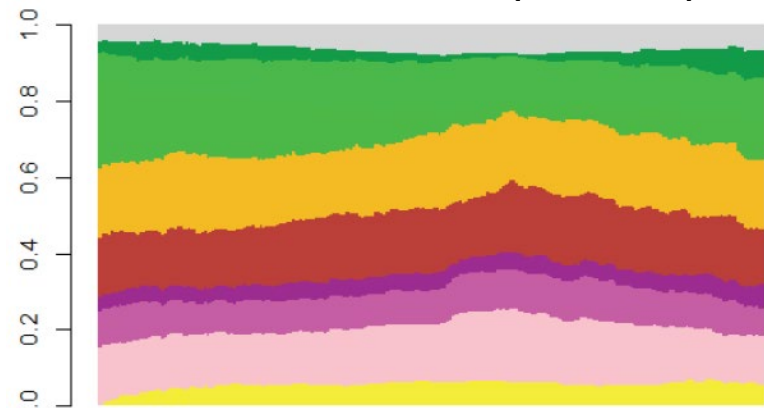

- Educació
- Altre/Inactiu
- Treball a la llar
- Cura de fills
- Atur
- Informal
- Temporal
- Compte propi
- Permanent

Temporals (29,0%)

Discontínues (32,5%)

Tipus de trajectòries laborals juvenils

– segons perfil social

	Trajectòries			
	Permanents (n=480)	Temporals (n=362)	Discontinues (n=405)	Totes (n=1247)
Sexe				
Dona	48,8	49,5	52,7	50,2
Edat				
31-35 anys	68,7	52,6	50,7	58,3
26-30 anys	27,5	36,4	35,4	32,6
21-25 anys	3,8	11,0	13,8	9,1
Nacionalitat				
No Espanyola	19,9	21,2	35,9	25,3
Màxim nivell estudis				
Obligatoris	37,7	41,8	47,8	42,1
Mitjans	34,7	30,5	31,3	32,4
Superiors	27,5	27,7	20,9	25,5
Cat. socioeconòmica pares				
Directors i gerents	5,3	5,0	4,0	4,8
Tècnics i Professionals	23,1	23,4	20,7	22,5
Ocup. Mitjana Qual.	55,5	53,2	51,6	53,6
Ocup. elementals	6,7	7,2	5,7	6,6
Ns /Nc / Altres	9,5	11,1	18,1	12,5

Tipus de trajectòria laboral i salut

		Labour market trajectory		
		Permanent	Temporary	Discontinuous
Self-perceived health (Bad)	Ref.		1.896** (1,207; 2,980)	2.219*** (1,430; 3,438)
Life (dis)satisfaction	Ref.		0.204 (-0.042; 0.450)	0.277* (0.027; 0.528)
Smoking	Ref.		0.111 (-0.104; 0.326)	-0.011 (-0.228; 0.206)
Alcohol	Ref.		0.030 (-0.078; 0.139)	0.123* (0.014; 0.233)
Cannabis	Ref.		0.032 (-0.073; 0.137)	0.134* (0.028; 0.240)
Cocaine	Ref.		-0.012 (-0.044; 0.020)	0.051** (0.018; 0.083)

Note: *p<0.05; **p<0.01; ***p<0.001

OLS and logistic regression adjusted for sex, age at completion of studies, non-Spanish nationality and social class of origin

La vivència de trajectòries estables

*“Este mundo de la programación es un mundo de buen rollo y de tranquilidad, no es para nada estresante, es que creo que si estuviera en un trabajo estresante me iría de ahí porque no encajaría en mi modo de vida(...)si **no me gustan me voy a otra cosa, no me voy a angustiar en algo que no me gusta**”.*

- Ocupació = autonomia i independència econòmica
 - Emancipació, seguretat per transicions “estàndard”
 - Satisfacció, autoestima, reconeixement
- Capacitat de planificar
 - Confiança en el futur (gràcies bones experiències passades + “valor experiència”); tranquil·litat
- Capacitat d’elecció
 - Evitar situacions laborals nocives
 - Control del propi temps, oci

La vivència de trajectòries precàries (i)

“Me sentía muy mal porque te entra una desesperación y una impotencia... no solo el hecho de no poderte comprar un pan, es el hecho de que no es un día, no es una semana y no es un mes, es mes tras mes, tras mes, tras mes y encima vas a trabajar y te pagan una miseria, encima te pisotean... es una sensación horrible, yo creo que cualquier persona se echa a la bebida o a tirar la toalla, es una sensación muy horrible, (...) es una sensación que es por dentro que te va carcomiendo, te va carcomiendo, una desesperación de no saber qué hacer, a quién acudir” (María, TT).

- Privació material, dificultats per cobrir necessitats bàsiques
- Dependència i dificultats emancipació
 - Frustració, sensació de fracàs, vergonya, baixa autoestima
- Manca de control sobre el futur
 - Incertesa, por, frustració
- Atur: +↑
 - Atrapament i bloqueig vital
 - Càrrega simbòlica estigmatitzadora i culpabilitzadora
 - Desestructuració del temps

La vivència de trajectòries precàries (ii)

*“(...)la verdad es que nunca me ha costado mucho encontrar trabajo, **he tenido trabajos de mierda, con perdón, pero era eso o nada así que** (...)y claro, ahí tuve que coger lo primero que fuera, que fue lo de limpieza, uf, fatal(...)no me gusta lo que he realizado pero como necesito dinero porque hoy en día sin dinero no haces nada pues es lo que hay(...)todo el día amargada, cansada, no tenía humor(...)de tener que ir a trabajar y no has entrado y pensar que mañana tienes que volver a ir, me causaba malestar, no descansar por la noche, soñaba con el trabajo, un bucle”
(Renata, TT)*

- Baixa agència, capacitat de decisió i control sobre la trajectòria; percepció manca d'alternatives (amenança atur) com a mesura disciplinària
 - Treballar en condicions de treball adverses: exigències quantitatives (càrrega laboral intensa en hores treballades i en l'exigència física i/o mental)
 - Tensió, estrès, cansament, nerviosisme, dificultats per desconnectar, consum drogues per aguantar cansament / esmorteir malestar emocional
 - Vulnerabilitat davant el tracte autoritari i abusos
 - Integritat, humiliació, por, manca de reconeixement

Conclusions

- Solidesa evidències implicacions precarietat sobre la salut mental → abordatge precarietat com una forma de “**polititzar el malestar**” i les seves causes en el context capitalista neoliberal
 - Transformar la visió **de la insuficiència individual (fracàs personal) a la injustícia social** (fracàs polític col·lectiu i travessat per relacions de poder)
- Quines polítiques? Lògica **garantia de drets** col·lectius
 - Objectiu: Reduir rellevància mercats sobre les vides, cossos i subjectivitats dels joves.
 - Qualitat de la ocupació: abordatge pobresa laboral, informalitat i sub-ocupació. Promoció seguretat i compensació desequilibris de poder.
 - Reducció atur estructural i juvenil com a prioritat en la política econòmica
 - Polítiques socials: mecanismes redistribuïdors i garants de seguretat, trencar amb la dependència familiar dels joves

Gràcies!

Mireia Bolívar Planas

24 de maig de 2024

Salut Mental, Mercat de Treball i Relacions Laborals: Vells i nous desafiaments en el període postpandèmia

Centre d'Estudis Sociològics
sobre la Vida Quotidiana
i el Treball

